

II. MODULI O ODABRANIM PITANJIMA LJUDSKIH PRAVA

UNIVERZALNOST

JEDNAKOST

NEDJELJIVOST I MEĐUOVISNOST

“Međunarodna zajednica upravo je izišla iz razdoblja obvezivanja. Sada mora stupiti u razdoblje primjene, tijekom kojega treba pokrenuti volju i resurse potrebne za ispunjenje datih obećanja.”

KOFI ANNAN, GLAVNI TAJNIK UN-a, 2001.

ZABRANA MUČENJA

LJUDSKO DOSTOJANSTVO I CJELOVITOST
OSOBE

NEČOVJEČNI I PONIŽAVAJUĆI POSTUPCI
MUČENJE

---

*“Nitko ne smije biti podvrgnut
mučenju ili okrutnom, nečovječnom
ili ponižavajućem postupku ili
kazni.”*

OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA,
članak 5.

PRIČA ZA ILUSTRACIJU

“Zaustavili su me na ulici 25. studenoga 1991. godine oko 9 sati ujutro. U tom trenutku nije bilo nikakvih problema... Zatim su me odveli u policijsku postaju Bobigny. Odveli su me na prvi kat, gdje me otprilike osmero ljudi stalo tući. Morao sam kleknuti. Jedan policajac me podigao vukući me za kosu. Drugi me više puta udarao po glavi predmetom nalik bejzbojskoj palici. Treći me nogama i rukama tukao po leđima. Ispitivanje je trajalo oko sat vremena bez prekida.

26. studenoga 1991. opet me ispitalo nekoliko policajaca – trojica ili četvorica istodobno... Tom prilikom vukli su me za kosu, tukli i udarali štapom...

Fizički su me maltretirali do 1 sat nakon ponoći. Mislim da je taj put zlostavljanje počelo oko 7 sati navečer. U jednom trenutku stjerali su me u dugački uredski hodnik gdje me jedan policajac, pretpostavljam nadležni, zgrabio za kosu i natjerao da trčim duž hodnika dok su mi ostali, postrojeni s obiju strana hodnika, podmetali noge...

Nakon toga odveli su me u neki ured i prijetili da će mi nanijeti opekotine ako ne progovorim. Pošto sam odbio progovoriti, upalili su dvije let-lampe koje su bile spojene s dvjema malim plavim plinskim bocama. Natjerali su me da sjednem, skinuli mi cipele i postavili let-

lampe otprilike metar od mojih stopala. Istodobno su me tukli. Potom su stali mahati nekakvom špricom, prijeteci da će njen sadržaj uštrcati u mene. Na to sam poderao rukav svoje košulje rekavši: “Samo naprijed, ako smijete”. Kao što sam predvidio, prijetnju nisu ostvarili...

Policajci su me ostavili na miru petnaestak minuta, a onda je jedan od njih rekao: “Vi Arapi volite da vas ševe”. Zgrabili su me, svukli i jedan on njih ugrurio je mali crni pendrek u moj anus.

*N. B. Dok je govorio, gospodin **Selmouni** je briznuo u plač.*

Svjestan sam ozbiljnosti ovoga što sam vam upravo ispričao, ali to je u potpunosti istina, stvarno sam pretrpio ta zlostavljanja...

Utvrdivši činjenice i dokaze u slučaju Selmouni protiv Francuske, Europski sud za ljudska prava 28. srpnja 1999. godine jednoglasno je ustanovio da je prekršen 3. članak Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

IZVOR:

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA, SLUČAJ SELMOUNI PROTIV FRANCUSKE, PRESUDA OD 28. SRPNJA 1999., STRASBOURG, FRANCUSKA

PITANJA ZA RASPRAVU

1. Kako biste okarakterizirali postupke koje je pretrpio gospodin Selmouni? Kakve misli je u vama pobudila njegova priča?
2. Što se po vašem mišljenju može učiniti kako bi se spriječili slični slučajevi? Jeste li upoznati s postojećim mehanizmima zaštite na lokalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini?
3. Kako društvo, po vašem mišljenju, može pomoći žrtvama poput gospodina Selmounija?
4. Biste li imali drugačiji stav kada biste znali da je gospodin Selmouni preprodavao droge? Zašto?

POTREBNO JE ZNATI

1. SVIJET SLOBODAN OD MUČENJA

Zamislite da vas cijelo tijelo boli, a duša vam plače, skamenjena od straha. Lišeni ste slobode i dostojanstva. Trpite bol, poniženje i bespomoćnost – žrtva ste mučenja...

Često se smatra da se teški oblici zlostavljanja događaju samo u društvima i državama gdje je kršenje ljudskih prava svakodnevna pojava. Unatoč tome što se smatra da je mučenje karakteristično samo za siromašna i “necivilizirana” društva, ono je prisutno u dvije trećine zemalja svijeta, uključujući visoko industrijalizirane i razvijene zemlje. Iako mučenja i drugih oblika zlostavljanja ima u cijelom svijetu, u različitim dijelovima svijeta ona se provode na različite načine i u različitim stupnjevima.

Zabrana mučenja je apsolutna, što potvrđuju mnogi međunarodni i regionalni ugovori. Pravo na slobodu od mučenja pripada ljudskim pravima koja države ne smiju derogirati, odnosno koja vrijede u svim okolnostima. Državama nije dozvoljeno ograničavanje tih prava ni iz kojeg razloga.

Mučenje i zlostavljanje također su zabranjeni međunarodnim običajnim pravom. No unatoč tome još uvijek se provode, i to često.

Možda je upravo u ovom trenutku netko podvrgnut takvim postupcima. Oni se provode nad osobama koje su lišene slobode, osobama koje pripadaju različitim etničkim, socijalnim i kulturnim grupama, mladima i starima, ženama i muškarcima. Nitko nije imun na mučenje. Žrtvom može postati svatko – bilo kada!

Dugo se mislilo da mučenje, nečovječni i ponižavajući postupci postoje isključivo u ratnim sukobima i robovlasničkim društvenim odnosima te se na njih nije obraćala pozornost u vrijeme mira. No podrobno istraživanje suvremenih slučajeva mučenja, nečovječnih i ponižavajućih postupaka otkriva da teški oblici zlostavljanja nisu samo stvar prošlosti. Tijekom stoljeća, s napretkom i razvojem čovječanstva brutalne metode starog i srednjeg vijeka zamijenjene su složenijim, ali jednako okrutnim metodama. No njihov učinak i ishod nisu se promijenili. Mučenje i drugi teški oblici zlostavljanja i dalje čine ozbiljnu prijetnju ljudskoj sigurnosti te tjelesnoj i psihičkoj cjelovitosti ljudskog bića. Stoga su prijeko potrebni usklađeni napori na njihovu sprječavanju.

Zahvaljujući razvoju međunarodnog prava te bržih i obuhvatnijih načina širenja informacija u novije vrijeme, raste svijest o problemu mučenja i ostalih teških oblika zlo-

Zabrana mučenja i ljudska sigurnost

Mučenje i zlostavljanje izravna su prijetnja sigurnosti osobe. Stoga su zaštita ljudskog života i očuvanje fizičke i psihičke cjelovitosti ljudskog bića postali središnja nit pristupa pitanju 'ljudske sigurnosti'. Zaštita nepovredivosti ljudskog života u tijesnoj je vezi s apsolutnom zabranom mučenja i drugih oblika zlostavljanja. Puno ostvarenje prava na život i cjelovitost osobe te apsolutna zabrana mučenja i drugih oblika okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni, na prvom su mjestu u svakom obliku djelovanja za ljudsku sigurnost. Nedvojbeno, svijest o ljudskim pravima koja raste zahvaljujući obrazovanju i učenju za ljudska prava, uz poboljšanu pravnu zaštitu od mučenja i zlostavljanja i njihovo sprječavanje, postat će temelj pojačane ljudske sigurnosti i blagostanja. U Statutu Međunarodnog kaznenog suda, osnivanje kojega je 'Mreža za ljudsku sigurnost' gorljivo zagovarala, mučenje se izriekom određuje kao zločin protiv čovječanstva i ratni zločin, čime se dodatno ističe važnost očuvanja ljudskog života i ljudske sigurnosti.

stavljanja te se na nj uspjelo skrenuti pozornost svjetske javnosti. Brojne vladine i nevladine organizacije počele su se baviti ne samo posljedicama nego i uzrocima različitih oblika zlostavljanja. Dogovoreni su i široko prihvaćeni jasni standardi zaštite i prevencije na međunarodnoj razini. Nadalje, uspostavljeno je niz tijela za istragu, praćenje i nadzor na nacionalnoj i međunarodnoj razini radi očuvanja standarda zaštite i apsolutnog prava na slobodu od mučenja i drugih oblika okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka i kazni.

”Čovjek koji muči drugog čovjeka neizrecivi je zlotvor.”

HENRY MILLER

2. DEFINICIJA I OPIS PROBLEMA

Što je mučenje?

Pojave kao što su mučenje i zlostavljanje već duže vrijeme su bez općeprihvaćene definicije, iako se njihova zabrana smatra normom međunarodnog običajnog prava i vrijedi za sve države. Odredbe o apsolutnoj zabrani mučenja iz niza međunarodnih ugovora nisu se pokazale dostatnim jamstvom protiv mučenja. Čini se da unutar same definicije postoji određeni manevarski prostor kojim se državnim vlastima ostavlja sloboda interpretacije kako bi se olakšalo njihovo načelno prihvaćanje tih međunarodnih normi.

Pravnu definiciju mučenja prihvatile su sve države potpisnice UN-ove **Konvencije protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni** (*Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* ili skraćeno UN Convention Against Torture, UNCAT) iz 1984. godine. Konvencija je usvojena i otvorena za potpisivanje i ratifikaciju Rezolucijom br. 39/46 Opće skupštine UN-a 10. prosinca 1984., a stupila je na snagu 26. lipnja 1987. Definicija mučenja prema članku 1. Konvencije glasi:

“svako djelo kojim se osobi namjerno nanosi ozbiljna bol ili patnja, bilo fizička ili psihička, radi iznuđivanja informacija ili priznanja od te ili treće osobe, kažnjavanja za djelo koje je ta ili treća osoba počinila ili je za nj osumnjičena, zastrašivanja ili prisiljavanja te ili treće osobe, ili iz bilo kojeg razloga temeljenog na diskriminaciji bilo koje vrste, kada tu bol ili patnju nanosi ili na to potiče, ili je dao suglasnost ili privolu, javni dužnosnik ili druga osoba u službenom svojstvu. Mučenje ne uključuje bol ili patnju koja proizlazi iz zakonske kazne, njen je sastavni dio ili normalna posljedica.”

Važno je zamijetiti da ova definicija, iako obuhvaća i psihičku i fizičku dimenziju mučenja i zlostavljanja, nije sveobuhvatna i da ne razmatra detaljno različite razine zlostavljanja. Nadalje, ona ne sadrži pravne sankcije propisane nacionalnim zakonima, što u određenim slučajevima ostavlja dvojbe glede duha i ciljeva Konvencije. Međutim, definicija ipak podržava opće mišljenje da se, riječima **UN-ove Komisije za ljudska prava**, “*niti jedan oblik mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni (...) ne može opravdati nikada, ni u kojim okolnostima*”. Posebni izvjestitelj za mučenje također je potvrdio da je “*pravna i moralna osnova zabrane mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postu-*

paka ili kazni apsolutna i neotklonjiva te se ni pod kojim uvjetima ne smije podrediti drugim interesima, politici ili praksi”.

Prigodom **UN-ova Međunarodnog dana potpore žrtvama mučenja, 26. lipnja**, Međunarodno vijeće za rehabilitaciju žrtava mučenja ustvrdilo je da je *“mučenje jedna od najstrašnijih stvari koju jedna osoba može učiniti drugoj. Cilj mučenja je nanijeti najveću moguću bol, a da žrtva pritom ostane na životu...”* Namjerno nanošenje boli i patnje, fizičke ili psihičke, karakteristika je kako mučenja tako i nečovječnih i ponižavajućih postupaka. U pravnim terminima, razlika između nečovječnih i ponižavajućih postupaka s jedne i mučenja s druge strane, iako tanana, odnosi se na **narav** počinjenog djela, njegov **cilj, stupanj težine i okrutnost sredstava** koja se koriste. Drugim riječima, što je čin okrutniji, bolniji i što je jasnije vođen namjerom, to ga je sud spremniji razmatrati kao slučaj mučenja.

Prema UN-ovoj Konvenciji protiv mučenja, mučenje je označeno sljedećim obilježjima:

- namjerni čin koji uzrokuje veliku fizičku ili psihičku patnju;
- počinjen s određenim ciljem;

“Mučenje je krajnje kršenje ljudskog dostojanstva. Ono dehumanizira i žrtvu i počinitelja. Bol i strahote koje jedno ljudsko biće namjerno zadaje drugome ostavljaju trajne ožiljke: kralježnice iskrivljene udarcima, lubanje oštećene kundacima, noćne more koje se ponavljaju iz noći u noć, zbog čega žrtva živi u stalnom strahu. Sloboda od mučenja temeljno je ljudsko pravo koje mora biti zaštićeno u svim okolnostima.”

KOFI ANNAN, GLAVNI TAJNIK UN-a

- počinio ga je državni dužnosnik ili osoba djelujući u svojstvu predstavnika države.

Metode mučenja – kako se provodi mučenje?

U načelu bilo koji predmet, od vode do kuhinjskog pribora, može se koristiti kao sredstvo mučenja. U današnje vrijeme oruđa i

metode mučenja stalno se razvijaju, postajući još okrutnija i nečovječnija. Niz tehnika mučenja koje se danas upotrebljavaju ne ostavljaju vidljive tragove na tijelu, nego oštećuju unutarnje organe i psihički integritet žrtve.

Metode mučenja mogu se svrstati u dvije grupe: fizičke i psihičke.

Fizičko mučenje uzrokuje neopisivu bol i ogromnu patnju žrtve. U najokrutnijim oblicima ono može dovesti do sakaćenja, unakaženja ili trajne ozljede. Najčešće metode mučenja su bičevanje, udaranje metalnim predmetima, kamenjem, kablovima ili palicama, udaranje nogama i lupanje o zid. Metoda zvana *falaka* ili *phalange* (žestoko udaranje žrtve po tabanima) koristi se gotovo jednako često kao i metode elektro-šokova, davljenja, vezivanja i prženja cigaretama ili izlaganja jako niskim ili visokim temperaturama.

Psihičko mučenje obuhvaća tehnike uskraćivanja ili iscrpljivanja kao što su uskraćivanje hrane, vode, sna i upotrebe sanitarnog čvora, tehnike uskraćivanja komunikacije, poput zatvaranja u samicu i zabrane kontakta s drugim zatvorenicima ili vanjskim svijetom, tehnike iznuđivanja ili zaplašivanja poput prisilnog gledanja mučenja dru-

gih ljudi, prijetnje smaknućem ili simulirano smaknuće, neprestano ponižavanje i zastrašivanje itd. Osim toga se kao sredstvo fizičkog i psihičkog onesposobljavanja žrtava često koristi seksualno nasilje. Sve metode mučenja ozbiljno ugrožavaju dostojanstvo ljudskog bića i krše njegova/njezina ljudskih prava. Svijet slobodan od mučenja, bit će svijet u kojemu ljudi neće jedni drugima namjerno nanositi bol niti upotrebljavati okrutna sredstva.

Motivi mučenja – zašto se provodi mučenje?

Postoji više različitih motiva mučenja, no u srži svakog od njih su namjera i cilj. Mučenje i teški oblici zlostavljanja često se provode kao posljedica želje za iskazivanjem moći ili, jednostavno, za prikrivanjem slabosti.

Tijekom različitih razdoblja ljudske povijesti mučenje se koristilo kao sredstvo kontrole primjenom sile nad protivnicima ili ljudima čije su napredne ideje predstavljale prijetnju vlastima i vladajućem sustavu. Mučenje se često koristilo kao sredstvo **političkog pritiska i tlačenja, kažnjavanja i osвете te ušutkivanja protivnika**. Tradicionalno se mučenje i drugi oblici zlostavljanja koriste za do-

bivanje informacija i iznuđivanje priznanja, iako je vrijednost priznanja dobivenih prisilom i fizičkom prisilom posve upitna.

Okrutni i ponižavajući postupci također se primjenjuju u svrhu prijetnji, zastrašivanja, dehumaniziranja, ponižavanja, usadivanja osjećaja beskorisnosti i inferiornosti te u konačnici zatiranja osobnosti. Sva ta djela, koja mogu biti potaknuta različitim motivima, ostavljaju dugotrajne posljedice na osobnost žrtve. Fizička rehabilitacija i oporavak često traju godinama, a rane ne mogu uvijek u potpunosti zacijeliti. Psihički ožiljci prate žrtvu do kraja života i često sprječavaju osjećaj životne ispunjenosti.

Žrtve i počinitelji mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupka

Svatko može postati žrtvom, osobito u društvima gdje ne postoji tradicija vladavine prava, ili se zakoni i preuzete obveze slabo poštuju i provode. Zlostavljanje se najčešće događa u zatvorima, policijskim postajama i drugim centrima za pritvor, ali nisu rijetki ni slučajevi zlostavljanja na privatnom prostoru ili u specijaliziranim medicinskim ustanovama za neizlječive bolesnike ili mentalno oboljele osobe. Osumnjičenici u istražnim zatvorima i osuđenici posebno su osjetljivi na zlostavljanje jer zadovoljavanje njihovih najosnovnijih potreba ovisi o vla-

stima. Mjesta za pritvor po svojoj su definiciji zatvorenog karaktera te se pritvorene osobe nalaze izvan oka javnosti koja za njih nerijetko i nema previše suosjećanja ni razumijevanja. Manjine, bilo socijalne, vjerske ili etničke, kao i izbjeglice i tražitelji azila također su često žrtve ponižavajućih postupaka i ponovne traumatizacije. Starije ili mentalno retardirane osobe koje žive u specijalnim ustanovama i bolnicama, a često su zanemarene ili čak zaboravljene, mogu postati žrtvama postupaka koji nalikuju mučenju zbog loših materijalnih uvjeta, odnosno nedostatka resursa za pristojan životni standard, liječničku njegu i dostojanstvenu starost.

Djeca, muškarci i žene, mladi i stari, svi mogu postati žrtvama mučenja. Nitko nije imun na posljedice teških oblika zlostavljanja – njihove posljedice osjećaju i sami počinitelji. Najčešće su to policijski ili vojni službenici koji djeluju kao predstavnici svoje službe. U mnogim slučajevima počinitelji djeluju prema naređenju ili su dio specijalizirane grupe za koju su takvi postupci uobičajena pojava. Osim toga, medicinsko i zaštitarsko osoblje u ustanovama za osobe s posebnim potrebama mogu postati počinitelji zlostavljanja zbog nebrige, odsustva nadzora, nedostatnih resursa ili neznanja.

3. INTERKULTURALNA GLEDIŠTA I KONTROVERZNA PITANJA

Običaji i poimanja različitih kultura bez sumnje utječu na razumijevanje međunarodnih pravnih normi i standarda, uvjetujući njihovu interpretaciju kroz specifičnu kulturnu prizmu. Naprimjer, tjelesno kažnjavanje štapom ili bičem kao korektivna mjera široko je rasprostranjen oblik zlostavljanja. U tradiciji islamskog šerijatskog zakona tjelesno kažnjavanje, pa čak i odsijecanje udova, nisu samo općeprihvaćeni u životnoj praksi, nego su i legalizirani. Brojni vjerski sudovi odlučuju ne samo o pitanjima obiteljskog prava i nasljeđivanja, nego i o drugim pitanjima materijalnog i duhovnog života muslimana. Primjerice šerijatski Kazneni zakon pokrajine Zamfara u Nigeriji kao kazne za određene zločine, pored smrtne i zatvorske kazne, od siječnja 2000. propisuje batinjanje i odsijecanje udova. Slične kazne dodjeljuju i vjerski sudovi koji djeluju po šerijatskom zakonu u Saudijskoj Arabiji, Iranu, Libiji i Afganistanu.

Izraelske službe opće sigurnosti, naprimjer, neprekidno su izložene kritici zbog toga što u postupku ispitivanja primjenjuju *“umjereni fizički pritisak”*, koji često prerasta u mu-

“Stalno su molili da ih ubiju. Mučenje je gore od smrti.”

JOSE BARRERA

čenje. Preporuke Landau komisije o postupcima ispitivanja iz 1987. godine, gdje se uporaba *“umjerenog fizičkog pritiska”* tijekom istrage opravdava kao nužnost, izazvala je žučne rasprave. Međutim, te preporuke ne pojašnjavaju gdje prestaje *“umjereni fizički pritisak”* i počinje mučenje. Tek 1999. godine izraelski Vrhovni sud je u slučaju **Javni odbor protiv mučenja u Izraelu protiv države Izrael** proglasio uporabu *“umjerenog fizičkog pritiska”* protuustavnom budući da se time krši ustavno pravo osobe na dostojanstvo. Međutim UN-ov Odbor protiv mučenja u svojim Zaključcima i preporukama: Izrael: 23/11/2001 navodi: *“Odbor ostaje neuvjeren te još jednom izražava svoju zabrinutost zbog toga što zabrana mučenja, kako je ono definirano u Konvenciji, još nije postala dio domaćeg zakonodavstva”*.

Ta dva primjera pokazuju da se standardi zabrane mučenja, iako općeprihvaćeni, tumače i primjenjuju od zemlje do zemlje na različite načine. Međutim, nije jasno pridonnose li razlike apsolutnoj zabrani mučenja u

kulturno osjetljivim kontekstima ili pak podrivaju ciljeve i duh običajnog i kodificiranog međunarodnog prava.

Niz drugih pitanja i kontroverzi s tim u vezi još nemaju odgovora. Trenutno se osobito u SAD vodi žestoka rasprava o tome treba li terorizam razlučiti od ostalih zločina i kršenja ljudskih prava i treba li uspostaviti posebne standarde za sprječavanje i borbu protiv terorizma. Nekoliko zemalja, poput Irške, Turske i SAD, imaju antiterorističke zakone kojima se omogućuje znatno brži postupak od uobičajenog kaznenog postupka, što dovodi do ograničenja nekih ljudskih prava i sloboda. Nakon 11. rujna 2001. godine iznova se rasplamsala prastara rasprava o tome je li dopustivo mučiti teroriste, odnosno zločince kako bi se spasilo živote drugih ljudi. Pritom se postavlja pitanje treba li prava žrtava štititi bolje od prava zločinaca i ima li život počinitelja zločina ili terorističkog napada jednaku vrijednost kao život svakog drugog čovjeka.

Iako ta zamršena proturječja i neriješene moralne dvojbe nemaju ispravnih i pogrešnih rješenja, stručnjaci za međunarodno pravo dosljedno zagovaraju stajalište da dvostruki standardi nisu dopustivi te da se norme međunarodnog prava ne smiju primjenjivati selektivno. Mnogi drže da je to

jedini način da se očuva duh i učinkovitost međunarodnog prava u zaštiti svjetskog mira, ljudske sigurnosti i razumijevanja među državama.

4. PRIMJENA I PRAĆENJE

Od 1948. godine do danas odredbe međunarodnog prava koje se odnose na zabranu mučenja i drugih oblika okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka stalno se mijenjaju i unapređuju. Veliki broj država potpisao je, ratificirao i uključio u svoje zakonodavstvo i praksu te međunarodne pravne obveze. Uspostavljeni su snažni regionalni sustavi sprječavanja i zaštite od mučenja (naprimjer europski) i nacionalni mehanizmi nadzora.

Na međunarodnoj razini **UN-ov Odbor protiv mučenja** i **UN-ov Posebni izvjestitelj za mučenje** te brojne nevladine organizacije nadgledaju primjenu državnih obveza glede zabrane mučenja i postupaka sličnih mučenju.

Odbor Ujedinjenih naroda protiv mučenja (*United Nations Committee against Torture, UNCAT*), nadzorno tijelo osnovano na temelju članka 17. UN-ove Konvencije protiv

mučenja, počeo je raditi 1. siječnja 1988. godine. Odbor razmatra izvješća koja države stranke Konvencije moraju slati svake četiri godine. Može uputiti pitanja i zatražiti razjašnjenja ili dodatne informacije u svezi s činjenicama iznesenima u izvješćima. Uz to, država može potpisati izjavu kojom Odboru dopušta da zaprima i razmatra **individualne** i **međudržavne tužbe** te se o njima očituje tužiteljima i dotičnoj državi preko svojih zaključaka i preporuka za djelovanje. Odbor tijesno surađuje s UN-ovim Posebnim izvjestiteljem za mučenje (🧐 Dobro je znati), i s Europskim odborom za sprječavanje mučenja te UN-ovom Dobrovoljnom zakladom za žrtve mučenja. Sva dokumentacija o radu Odbora objavljuje se i distribuira jednom godišnje.

Najnovija događanja: na 57. sjednici Opće skupštine UN-a u New Yorku 2002. godine usvojen je **Izborni protokol uz UN-ovu Konvenciju protiv mučenja i drugih oblika okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni** iz 1984. godine. Protokolom se uspostavlja sustav redovitih posjeta međunarodnih i nacionalnih stručnih tijela mjestima za pritvaranje i zatvorima radi sprječavanja mučenja i drugih oblika zlostavljanja. U tu svrhu osniva se među-

narodno stručno inspekcijsko tijelo kao Pododbor UN-ova Odbora protiv mučenja. Osim toga, Protokol obvezuje države na osnivanje nacionalnih inspekcijskih tijela. Međunarodna i nacionalna tijela redovito će posjećivati pritvore i zatvore te davati preporuke kako bi se unaprijedili postupci prema ljudima lišenim slobode.

Usmjerenost na prevenciju predstavlja inventivni razvojni korak u UN-ovu sustavu zaštite ljudskih prava, budući da većina ranije uspostavljenih međunarodnih tijela može djelovati tek po kršenju prava. Posjete pritvorima i zatvorima jedan su od najučinkovitijih načina poboljšanja zatvorskih uvjeta i sprječavanja mučenja. Izbornim protokolom prvi se put nekim međunarodnim instrumentom uspostavljaju kriteriji i daje jamstvo za preventivne posjete nacionalnih stručnih tijela.

Stoga se Protokol smatra velikim napretkom u učvršćenju međunarodnih i nacionalnih mehanizama sprječavanja mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih postupaka.

Međutim, iako na međunarodnoj razini postoji niz pravnih jamstava za sprječavanje mučenja, na nacionalnoj razini ona se ne provode u cijelosti. Prijeko je potrebno uskladiti nacionalne pravne norme s međunarodnim

standardima i uspostaviti nacionalne sustave praćenja i izvješćivanja. Mučenje će biti potpuno iskorijenjeno tek kad sustavi primjene i praćenja na nacionalnoj i lokalnoj razini u svim državama članicama UN-a budu djelovali nepristrano, na temelju međunarodnih standarda. Nadalje, nužan element pravednog i poštenog nacionalnog zakonodavstva jest omogućiti žrtvama mučenja, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka rehabilitaciju, pravnu pomoć i odštetu te pomoći njihovom uključivanju u društveni život.

Učinkovito sprječavanje mučenja čine tri temeljna aspekta:

1. uspostaviti **učinkoviti pravni okvir**, osigurati njegovu primjenu i jamstva za sprječavanje mučenja – naprimjer, temeljna jamstva za osobe koje su u pritvoru (pristup odvjetnicima, liječnicima, sucima itd. i zabrana pritvaranja bez mogućnosti komunikacije);
2. uspostaviti **nadzorne mehanizme**, osobito nacionalne inspekcijske mehanizme za pritvore i zatvore te omogućiti građanskim udrugama neovisno praćenje i izvješćivanje;
3. kontinuirano provoditi **izobrazbu** svih djelatnika u sustavu, primjerice policijskih službenika, zatvorskih čuvara, odvjetnika, sudaca, liječnika itd.

“Otvorite li novine bilo koji dan u tjednu, pročitat ćete da je u nekom dijelu svijeta netko zatvoren, mučen ili smaknut zato što vlada njegove zemlje njegovo mišljenje ili vjeroispovijest drži neprihvatljivim... Čitatelja tada obuzima mučan osjećaj nemoći. Kada bi se takvi osjećaji gnušanja preveli u zajedničku akciju, to bi moglo imati učinka.”

PETER BENENSON, OSNIVAČ
AMNESTY INTERNATIONALA

Svatko može aktivno doprinijeti sprječavanju mučenja kampanjama, lobiranjem za ratifikaciju međunarodnih dokumenata i njihovu provedbu na nacionalnoj razini, slanjem pisama i apela. Preko nevladinih udruga na dobrovoljnoj osnovi svi možemo djelovati na podizanju svijesti i obrazovanju u obitelji, lokalnoj zajednici ili regiji. Na kraju, možemo pomoći žrtvama mučenja da nadiđu traumu uzrokovanu mučenjem, ta-

ko da ih uputimo u to kako i kome prijaviti svoj slučaj i kako podići tužbu protiv počinitelja.

DOBRO JE ZNATI

1. DOBRA PRAKSA

U dijelu svijeta gdje se živi relativno dobro teško je shvatiti da su milijuni ljudi svake godine zbog svog identiteta, djela ili uvjerenja podvrgnuti okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupcima.

Danas širom svijeta djeluju mreže inicijativa za mobilizaciju društva protiv mučenja gdje god se ono provodi sustavno, za obrazovanje o sprječavanju nečovjećnih postupaka i pravnu pomoć te fizičku i psihičku rehabilitaciju žrtava mučenja.

Mnoge od tih aktivnosti provode se u civilnom sektoru radi poticanja aktivizma; drugima se nastoje izgrađivati lokalne kapacitete i znanja kao sredstvo sprječavanja i zaštite. Na koncu, važnu ulogu u tom procesu također ima razvoj institucionalnih kapaciteta i unapređenje zakonodavstva. Sve te razine su nužne i međusobno povezane i djeluje se na svakoj od njih.

Dobra praksa za sprječavanje mučenja i zlostavljanja može biti:

- građanski aktivizam – kampanje, lobiranje, podizanje svijesti, obrazovne aktivnosti na lokalnoj razini;

- razvijanje institucija i jačanje kapaciteta, djelovanje na strukture i institucije kako bi se potakle reforme postojećih ili uspo-

stavile nove institucije, uz razvoj lokalnih kapaciteta za rješavanje problema.

Aktivnosti međunarodnih organizacija

Posebni izvijestitelj za mučenje – ciljevi, ovlasti i djelatnosti

UN-ova Komisija za ljudska prava je rezolucijom 1985/33 uspostavila Posebnog izvijestitelja za pitanja mučenja, kojemu je zadaća istraživati vjerodostojne i pouzdane informacije i učinkovito odgovarati na njih. Posebni izvijestitelj podnosi Komisiji opsežno godišnje izvješće o svojim aktivnostima, u kojima razmatra slučajeve mučenja i njihov opseg te donosi preporuke vladama u cilju iskorjenjivanja mučenja. Posebni izvijestitelj djeluje u svim državama, bez obzira jesu li ratificirale Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovjećnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.

Ovlasti Posebnog izvijestitelja obuhvaćaju tri glavne grupe aktivnosti: priopćenja vladama u obliku hitnih apela i pisama o navodnim slučajevima mučenja koje treba istražiti; misije radi utvrđivanje činjenica (posjete pojedinim zemljama) u zemljama

u kojima, prema postojećim informacijama, slučajevi mučenja nisu izolirani ili sporadični; te godišnja izvješća Komisiji za ljudska prava i Općoj skupštini o aktivnostima, ovlastima i metodama rada Posebnog izvijestitelja.

Za razliku od nadzornih tijela osnovanih međunarodnim ugovorima, Posebni izvijestitelj može istraživati pojedinačne slučajeve za koje postoji opravdana sumnja da bi moglo doći do mučenja ("hitni apeli") ili da se mučenje navodno već dogodilo ("pretpostavke"), čak i kad domaći pravni lijekovi nisu iscrpljeni.

Informacije Posebnom izvijestitelju mogu se uputiti na adresu:

*Special Rapporteur on Torture
Office of the High Commissioner for Human Rights
8-14 Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland*

IZVOR

PREGLED ČINJENICA BR. 4: SUZBIJANJE MUČENJA IZ SERIJE PUBLIKACIJA 'PREGLED ČINJENICA O LJUDSKIM PRAVIMA' UREDA UN-ova VISOKOG POVJERENIKA ZA LJUDSKA PRAVA, 2002.

Europski odbor za sprječavanje mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni (*Committee for the Prevention of Torture, CPT*)

Osnivanje

CPT je osnovan na temelju *Europske konvencije za sprječavanje mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni*, usvojene 1987. godine, a započeo je radom 1989. godine, kad je Konvencija stupila na snagu.

Članstvo

Države članice Vijeća Europe. Od ožujka 2002. godine i države koje nisu članice Vijeća Europe također mogu pristupiti Konvenciji na poziv Odbora ministara.

CPT čine liječnici, odvjetnici i stručnjaci za pitanja iz područja djelovanja policije, zatvora i ljudskih prava. Broj članova jednak je broju država članica Konvencije. Od ožujka 2002. godine predsjednica Odbora je britanska kriminologinja Silvia Casale.

Područje djelovanja

Odbor nadzire postupanje prema ljudima lišenim slobode posjećujući policijske postaje, zatvore, psihijatrijske bolnice i ostala mjesta gdje se ljude zadržava, kao što su prihvatilišta za tražitelje azila u tranzitnim dijelovima međunarodnih zračnih luka. Članovi Odbora

imaju pravo razgovarati nasamo s osobama koje su smještene u takvim ustanovama.

Metode

Odbor periodično posjećuje sve države stranke, a po potrebi može poduzeti i ad hoc posjete. Svoje nalaze i preporuke iznosi u povjerljivim izvješćima koja upućuje vladi dotične države. Povjerljivost izvješća važna je za kredibilitet Odbora, koji je trajnim, konstruktivnim dijalogom s vladama povećao svoj međunarodni ugled. Ako dotična vlada pristane, izvješće Odbora i vladini komentari mogu se objaviti.

Moguće sankcije

Odbije li dotična vlada surađivati ili poboljšati stanje u skladu s preporukama Odbora, on može izjavom za javnost izvršiti politički pritisak. Dosad je tu ovlast primijenio tri puta: 1992. i 1996. godine u slučaju Turske i 2001. godine u slučaju Čečenske Republike Ruske Federacije.

Posjete i izvješća CPT-a

Od 7. travnja 2003. godine CPT je ostvario 152 posjete (100 periodičnih i 52 ad hoc posjete) i objavio 115 izvješća.

IZVOR:

[HTTP://WWW.CPT.COE.INT/EN/ABOUT.HTM](http://www.cpt.coe.int/en/about.htm)

Austrijski Savjetodavni odbor za ljudska prava

Savjetodavni odbor za ljudska prava (*Human Rights Advisory Board, HRAB*) osnovan je 1999. kao odgovor na višestruke preporuke Europskog odbora za sprječavanje mučenja te nečovječnog ili ponižavajućeg postupka ili kazne (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT*), te kao odgovor na tragičnu smrt Marcusa Omofume, koji je preminuo u policijskom pritvoru dok su ga deportirali u Bugarsku u svibnju 1999. Mandat Odbora jest nadzirati i motriti sve djelatnosti sigurnosnih službi, tijela Ministarstva unutarnjih poslova i svih tijela koja imaju moć izravnog zapovijedanja i prisile. Temeljem svojih praktičnih i teorijskih djelatnosti na zaštiti ljudskih prava, Odbor izdaje preporuke ministru unutarnjih poslova i procjenjuje njihovu provedbu. Glavni cilj Odbora jest sprječavanje svakog oblika mučenja.

Odbor ima jedanaest članova i isto toliko zamjenskih članova, koje imenuje savezni ministar unutarnjih poslova za razdoblje od tri godine. Članovi Odbora u obnašanju svoje dužnosti nisu dužni slijediti ničije upute, nego su u potpunosti neovisni i djeluju na

dobrovoljnoj osnovi. Radi detaljne procjene policijskih djelatnosti, osobito u zaštiti standarda ljudskih prava, osnovano je šest stručnih odbora, koji su zaduženi za pojedine regije u skladu s austrijskim pravosudnim sustavom.

Aktivnosti nevladinih organizacija

Godine 1997. UN je proglasio **26. lipnja** Međunarodnim danom potpore žrtvama mučenja. Međunarodne mreže za sprječavanje i zabranu mučenja iz cijelog svijeta, poput Koalicije međunarodnih nevladinih organizacija protiv mučenja (*Coalition of International Non-governmental Organizations Against Torture, CINAT*), otad vode kampanju za potpuno iskorjenjivanje mučenja. U tim aktivnostima sudjeluju i mnoge poznate osobe.

Aktivnosti **Amnesty Internationala** (AI) širom svijeta primjer su holističkog pristupa građanskom aktivizmu te izgradnji institucija i kapaciteta. Dana 28. svibnja 1961. godine britanski odvjetnik Peter Benenson objavio je članak "Zaboravljeni zatvorenici" u britanskom časopisu *The Observer*, kojim je potaknuo osnivanje Amnesty Internationala. Danas **Amnesty International** ima međunarodno tajništvo u Londonu i okuplja više od milijun članova, pretplatnika i redovitih donatora u

više od 140 zemalja. Pokret AI čini oko 7.800 lokalnih, mladeških, specijalističkih i profesionalnih grupa u otprilike 100 država i teritorija. Amnesty International demokratski je pokret kojim upravlja devetočlani Međunarodni izvršni odbor (*International Executive Committee, IEC*) čiji se članovi biraju svake dvije godine u Međunarodnom vijeću koje čine predstavnici AI sekcija.

Svake godine AI pokreće kampanje, izvještava o stanju ljudskih prava, lobira vlade glede određenih problema ljudskih prava itd.

www.stoptorture.org

Godine 2001. AI je pokrenuo kampanju "**Učinite korak prema iskorjenjivanju mučenja**" protiv mučenja i zlostavljanja žena, djece, pripadnika etničkih manjina, homoseksualnih i biseksualnih osoba te osoba promijenjena spola (*lesbian, gay, bisexual and transgender, LGBT*).

Do kraja godine više od 35.000 ljudi iz 188 zemalja pristupilo je web stranici kampanje protiv mučenja www.stoptorture.org kako bi e-mailom poslali apel u hitnim slučajevima.

U listopadu 2000. godine AI je usvojio **Program za sprječavanje mučenja u 12 točaka** koji je postao platforma međunarodnog djelovanja na sprječavanju mučenja i učvršćenju mehanizama zaštite protiv mučenja i njegove institucionalizacije.

PROGRAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U 12 TOČAKA

Amnesty International poziva sve vlade da provedu Program za sprječavanje mučenja u 12 točaka.

1. Službena osuda mučenja

Najviša vlast svake zemlje treba pokazati da se u potpunosti protivi mučenju. Svim izvršiteljima zakona treba dati na znanje da se mučenje neće tolerirati ni u kojim okolnostima.

2. Ograničavanje zatvaranja bez mogućnosti komunikacije

Mučenje se često događa kad se pritvorenim i zatvorenim osobama zabranjuje kontakt s osobama na slobodi koji im mogu pomoći ili saznati što se s njima događa. Vlade trebaju jamčiti da zatvaranje bez mogućnosti komunikacije neće posta-

ti prilika za mučenje. Izuzetno je važno da svi pritvoreni budu izvedeni pred istražnog suca odmah po uhićenju te da im se hitno osigura redovita komunikacija s rodbinom, odvjetnicima i liječnicima.

3. Zabrana tajnog zatvaranja

U nekim zemljama mučenje se provodi u tajnim centrima, često nakon što su žrtve “nestale”. Vlade trebaju osigurati da se zatvorenike drži u mjestima koja su poznata javnosti te da rodbini i odvjetnicima budu dostupne pouzdane informacije o njihovu boravištu.

4. Zaštita tijekom ispitivanja i pritvora

Vlade trebaju omogućiti redoviti nadzor nad postupcima pritvaranja i ispitivanja. Sve uhićene treba odmah upoznati s njihovim pravima, uključujući pravo na žalbu u svezi s postupkom prema njima. Mjesta za pritvor treba redovito posjećivati. Važna zaštita protiv mučenja je odvajanje nadležnih za pritvaranje od onih koji su odgovorni za ispitivanje.

5. Neovisno razmatranje izvješća o mučenju

Vlade trebaju osigurati nepristrano i učinkovito razmatranje svih tužbi i izvješća o

mučenju. Metode i rezultati takvih razmatranja trebaju biti javni. Tužitelji i svjedoci trebaju biti zaštićeni od prijetnji.

6. Nekorištenje izjava iznudenih mučenjem

Vlade u sudskom postupku trebaju zabraniti pozivanje na priznanja i druge dokaze iznudene mučenjem.

7. Zakonska zabrana mučenja

Vlasti trebaju uvrstiti mučenje među kaznena djela uređena kaznenim zakonom. Prema međunarodnom pravu zabrana mučenja ne smije se ukidati ni pod kojim okolnostima, čak ni u ratnom ili drugom izvanrednom stanju.

8. Istraživanje navodnih mučenja

Osobe odgovorne za mučenje treba izvesti pred lice pravde. To načelo treba primjenjivati bez obzira na to gdje se krivci nalaze, gdje su počinili zločin i koje su nacionalnosti oni sami ili njihove žrtve. Za mučitelje ne smije biti sigurna utočišta.

9. Izobrazba

U izobrazbi svih dužnosnika koji sudjeluju u procesu pritvora, ispitivanja ili zatvorske kazne treba jasno naglasiti da je mučenje kazneno djelo. Treba ih uputiti da su du-

žni odbiti izvršiti svaki nalog po kojemu bi trebali bilo koga podvrgnuti mučenju.

10. Odšteta i rehabilitacija

Žrtve mučenja i o njima ovisni članovi obitelji trebaju imati pravo na novčanu odštetu. Žrtvama treba osigurati primjerenu liječničku njegu i rehabilitaciju.

11. Odgovor međunarodne zajednice

Vlade trebaju na sve raspoložive načine utjecati na one vlade koje su optužene za mučenje. Treba uspostaviti međuvladine mehanizme za hitno istraživanje izvješća o mučenju i poduzimanje učinkovitih akcija. Vlade trebaju osigurati da se tijekom vježbi i drugih programa vojske, sigurnosnih službi ili policije ne provodi mučenje.

12. Ratifikacija međunarodnih instrumenata

Sve vlade trebaju ratificirati međunarodne instrumente koji sadrže jamstva i pravne lijekove protiv mučenja, uključujući Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima te njegov Izborni protokol koji predviđa tužbe pojedinaca.

Etički kodeks: Svjetska liječnička organizacija (*World Medical Association, WMA*) usvojila je 1975. u Tokiju **Smjernice za liječnike o pitanjima mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni u pritvoru i zatvoru** (*Declaration Guidelines for Medical Doctors Concerning Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Relation to Detention and Imprisonment*). WMA je jasno izrazila protivljenje liječničke profesije svakom mučenju i zlostavljanju: *“liječnik ne smije podržati, odobriti ili sudjelovati u mučenju ili drugim oblicima okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ni u kojoj situaciji, uključujući oružani sukob ili građanski rat, bez obzira za koji prijestup je žrtva tih postupaka osumnjičena, optužena ili kriva i bez obzira na uvjerenja ili pobude žrtve”*. Brojne nacionalne liječničke organizacije razradile su etičke kodekse protiv sudjelovanja liječnika u mučenju i zlostavljanju.

IZVOR:
SVJETSKA LIJEČNIČKA ORGANIZACIJA
ONLINE: [HTTP://WWW.WMA.NET](http://www.wma.net)

... Zato što imam četrnaest godina

Teško mi je pisati o mučenju zato što sada imam tek četrnaest godina. Ne želim misliti na to, zato što imam tek četrnaest godina. Moram misliti o tome – moj grad i njegovi stanovnici bili su mučeni. Zbog toga smo postali poznati u cijelom svijetu. Moj grad su mučili, ali ne i ubili. Pokušali su ubiti Duna i Vuku, ali nisu uspjeli. Kako bi i mogli ubiti srca mog grada? Dvije rijeke, kao sestre: jedna stara, druga mlada. Mučili su ih bombama i mecima. Ali one i dalje teku, njihova srca i dalje kucaju. Pokušali su ubiti drveće i travu, ali nisu mogli. Kako bi i mogli ubiti pluća moga grada? Mučili su ih vatrom i crnim dimom, ali ona i dalje dišu. Ponovno sam u Vukovaru nakon svih tih godina. Ponovno vidim izmučene ulice, kuće, škole, crkve... Osjećam slobodu i mir, ali negdje duboko u srcu ne mogu oprostiti zato što imam tek četrnaest godina.

Ovaj sastavak napisalo je jedno dijete u Vukovaru, a prikazan je u Centru za mentalno zdravlje i ljudska prava u Zagrebu, Hrvatska, 26. lipnja 2001.

2. TRENDVI

- Trgovina spravama za mučenje poput lanaca, okova za noge, sprava za mučenje stezanjem palca, bičeva i naprava za elektro-šokove u posljednjih 20 godina dramatično je porasla. Prema izvješću Amnesty Internationala *“Zaustaviti trgovinu mučenjem”* iz 2001., broj zemalja za koje se zna da proizvode i prodaju aparaturu za elektro-šokove porastao je od osamdesetih godina dvadesetog stoljeća do 2000. godine s 30 na više od 130.
- Danas je broj zatvorenika u gotovo svim dijelovima svijeta u porastu. Broj zatočenih žena i maloljetnika također dramatično raste. U posljednjem Izvješću o zatočenima u svijetu Ministarstva unutarnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, u posljednjih 10 godina je u 200 neovisnih zemalja i teritorija broj zatvorenika porastao za 69%. Taj porast zasigurno predstavlja pritisak na zatvorsko osoblje i upravu te ukazuje na potrebu za dopunskom izobrazbom, porastom svijesti o ljudskim pravima i povećanjem resursa.

ODABRANE AKTIVNOSTI

3. KRONOLOGIJA

Zabrana mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni – temeljni elementi

1948. Opća deklaracija o ljudskim pravima

1949. Četiri Ženevske konvencije

1957. UN-ova Standardna minimalna pravila za postupanje prema zatvorenicima

1966. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

1979. UN-ov Kodeks ponašanja za djelatnike na provedbi zakona

1982. Načela liječničke etike glede uloge zdravstvenog osoblja, posebice liječnika, u zaštiti zatvorenika i uhićenika od mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni

1984. UN-ova Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni

1990. UN-ova Pravila za zaštitu maloljetnika lišenih slobode

1998. Statut Međunarodnog kaznenog suda

2002. Izborni protokol uz UN-ovu Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni (još nije stupio na snagu)

I. AKTIVNOST: MUČITI TERORISTE?

I. DIO: UVOD

Nakon 11. rujna 2001. terorizam i mučenje terorista i zločinaca postali su predmetom žučnih rasprava. Mnogi su na razne načine iskazali svoje mišljenje i zabrinutost. Ovdje nastojimo potaknuti raspravu kojom se dolazi do argumenata i protuargumenata o tim pitanjima, potom se iste analizira u skladu s načelima ljudskih prava te razgovara o srodnim problemima.

Vrsta aktivnosti: rasprava

Pitanje za raspravu:

Je li dopustivo mučiti počinitelje zločina ili teroriste kako bi se spasilo živote drugih ljudi?

II. DIO: OPĆI PODACI O RASPRAVI

Ciljevi i zadaci:

- oblikovati, razmjenjivati i braniti mišljenje
- stjecati znanje i podizati svijest o načinima na koje se demokratsko društvo može nositi s problemima mučenja
- pokazati da se zakonske odredbe i norme ljudskih prava i vladavine prava mogu koristiti kao dobar okvir za razumijevanje složenih pitanja

Ciljna grupa: odrasli mlađe i starije dobi

Veličina grupe/socijalna organizacija: 10-12

Trajanje: 90 min.

Priprema:

- Prikupite novije članke i fotografije iz nacionalnog i međunarodnog tiska te pripremite i umnožite zbirku međunarodnih i regionalnih standarda ljudskih prava kojima se zabranjuje mučenje
- Zamolite sudionike da donesu neki predmet, tekst i sl. koji se odnosi na temu

Pribor: kartice u boji, preslike pripremljenih materijala, ploča ili papir, markeri

Potrebne vještine:

- vještine argumentacije i kritičkog pristupa
- vještine komunikacije
- vještine rješavanja sukoba

Pravila rasprave:

Prije rasprave zamolite sudionike da sami odrede pravila rasprave i pazite da se cijela grupa slaže oko predloženih pravila i da ih prihvaća.

Izložite pravila na vidno mjesto i pozovite se na njih jedino ako iskrsne neki problem.

Moderator treba paziti da sljedeća dva pravila budu uključena u popis:

1. Sudionici govore jedan po jedan;
2. Grupa treba dogovoriti znak kojim će svatko moći iskazati svoje neslaganje ili nezadovoljstvo na uljudan način.

III. DIO: POSEBNI PODACI O RASPRAVI

Uvod:

Kao uvod u temu ukratko prepričajte pripremljene novinske izreske, međusobno kontradiktorne izjave javnih dužnosnika, dokumente o ljudskim pravima i odredbe koje se odnose na terorizam i zabranu mučenja ili slične teme.

Podijelite sudionike u dvije manje grupe i zatražite da razrade argumente **za** ili **protiv** temeljeći ih na načelima općih ljudskih prava, moralnim i etičkim razlozima itd.

Tijek rasprave:

Raspravu treba usmjeravati s uvažavanjem i osjetljivošću. Niti jedan sudionik ne smije ni u jednom trenutku imati osjećaj da je njezin/njegov argument neprikladan ili glup. Zamolite sudionike da izlože svoje zaključke.

Odredite vrijeme od 45 minuta za rad u manjim grupama i razradu argumenata.

Za početak rasprave zatražite od sudionika da iznesu argumente i na papirićima ih zalijepe s lijeve (protiv) ili desne (za) strane crte

koja dijeli prostoriju. Pitajte slažu li se svi s položajem gdje su postavljeni pojedini argumenti te ih pokušajte navesti na raspravu o razlikama u pristupu, razumijevanju problema i razlozima stavova. (planirajte 45-60 min.)

Povratna informacija:

Nakon rasprave podijelite svakom sudioniku crvenu i zelenu karticu i zatražite da na njih napiše svoje pozitivne i negativne reakcije na sadržaj i način odvijanja rasprave. Na kraju pročitajte kartice naglas i ostavite vremena za razmišljanje. Sudionici mogu pričvrstiti kartice na zid ili ploču.

Metodički savjeti:

- Uvijek imajte na umu da po potrebi možete uvesti 5 minuta stanke (smirivanja) kad se rasprava užari i kad postoji opasnost da bi mogla izmaknuti kontroli.
- Odvojite vrijeme za tiho promišljanje u trenucima povećane zbunjenosti ili ljutnje.
- Nastojte sažeti, pojasniti i ublažiti argumente i nemojte otvoreno stati ni na koju stranu.

Moguće varijacije:

Ako želite strukturiraniju raspravu, možete sudionicima podijeliti letak pod nazivom *Ljestve mučenja*.

- Netko je postavio bombu i priznaje da je to učinio. Primjena mučenja je nužna kako bismo spasili živote ljudi.
- Netko je osumnjičen da je postavio bombu. Primjena mučenja je nužna kako bismo doznali više.
- Netko je blizak osobi osumnjičenoj za postavljanje bombe. Mučenje te osobe je nužno kako bismo saznali planove osumnjičene osobe.
- Netko je prijavio osobu koja dijeli političko mišljenje bombaša. Mučenje političkog istomišljenika je nužno kako bismo preko njega došli do informacija o osumnjičenoj osobi.
- Netko je odbio reći policiji gdje se nalazi osumnjičeni. Tu osobu moramo podvrgnuti mučenju kako bismo demotivirali druge da postupe isto.

Ovaj letak stavlja nas pred pitanje gdje povući crtu – kada je i je li uopće moguće opravdati mučenje?

IZVOR:

NANCY FLOWERS i dr. 2000. *PRIRUČNIK O OBRAZOVANJU ZA LJUDSKA PRAVA, DJELOTVORNA PRAKSA ZA UČENJE, DJELOVANJE I PROMJENU*. MINNESOTA: CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA SVEUČILIŠTA U MINNESOTI.

IV. DIO: NASTAVAK

Srodna područja daljnjeg istraživanja: pravo na život, smrtna kazna, ljudska sigurnost.

II. AKTIVNOST: KAMPANJA PROTIV MUČENJA

I. DIO: UVOD

Sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka i kazni, podizanje svijesti o postupcima sličnim mučenju i njihova zabrana te poboljšanje domaće zakonske regulative svugdje u svijetu, traže mnogo znanja, kreativnosti i razumijevanja.

Ovom aktivnošću sudionike se potiče da svoja znanja prevedu u djelovanje ravojem vještina vođenja kampanje i uvjeravanja.

II. DIO: OPĆI PODACI O AKTIVNOSTI**Ciljevi i zadaci:**

- podizati svijest
- razvijati kreativne i inventivne pristupe složenim problemima
- stvarati rješenja primjenjiva u stvarnom životu te taktike i metode sprječavanja mučenja.

Ciljna grupa: odrasli mlađe i starije dobi

Veličina grupe/socijalna organizacija: 10 do 20 sudionika podijeljenih u grupe od 4 ili 5
Trajanje: 150 min.

Priprema:

- Prikupite primjere akcija na sprječavanju mučenja koje se provode na lokalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini.
- Uvedite i pojasnite elemente moguće kampanje.
- Prikupite i umnožite relevantne međunarodne i regionalne standarde ljudskih prava za zabranu mučenja.

Materijal: kartice u boji, primjerci pripremljenih materijala, veliki blok ili papir, markeri, potresne fotografije i priče žrtava mučenja i sl.

Potrebne vještine:

- kreativno mišljenje
- vještine uvjeravanja i komunikacije
- vještine rješavanja sukoba

III. DIO: POSEBNE INFORMACIJE O AKTIVNOSTI**Uvod u temu:**

Za zagrijavanje zamolite sudionike da iznađu što više antonima riječi mučenje. Zapišite ih u blok ili na ploču. Ima li ih puno? Koliko ih se možete sjetiti?

Tijek aktivnosti:

Pomoću “oluje ideja” odredite značajke Četvrti mučenja i Četvrti slobodne od mučenja (ovisno o grupi, moderator će možda trebati pripremiti definicije unaprijed). Zatim označite dva suprotna kuta prostorije kao Četvrt mučenja i Četvrt slobodnu od mučenja. Kutove možete unaprijed ukrasiti plakatima, relevantnim novinskim isječcima, fotografijama itd.

Podijelite sudionike u manje grupe (najviše 4-5 članova) i odaberite jednog predstavnika za svaku grupu.

Cilj igre je pretvoriti Četvrt mučenja u Četvrt slobodnu od mučenja koristeći kampanju za podizanje svijesti protiv mučenja, plakate, prosvjede, radijske programe, kazališta, lobiranje, šport itd. Grupe imaju 60 minuta za pripremu strategije svoje kampanje. Predstavnici grupa se kreću među drugim grupama, pregovaraju s njihovim članovima i pomažu svojoj grupi da izbjegne ponavljanje ideja i rješenja.

Posljednjih 45 minuta ostavite za prezentaciju rezultata grupnog rada.

Povratna informacija:

Zamolite sudionike da jedan po jedan opišu svoj doživljaj ove vježbe jednom riječju ili rečenicom.

U sljedećem krugu možete pitati što im se najviše svidjelo, a što im je smetalo.

Sastanak možete zaključiti potičući sudionike na komunikaciju s najbližom podružnicom organizacije Amnesty International ili nekom drugom nevladinom organizacijom za ljudska prava te na provođenje svojih zamisli u djelo.

Metodički savjeti:

- Omogućite sudionicima da budu kreativni i izbjegavajte komentirati ili cenzurirati ideje.
- Nastojte sažeti, pojasniti i ublažiti argumente i nikad ne zagovarajte nijednu stranu.

Moguće varijacije:

Ovisno o grupi s kojom radite, trebate biti vrlo pažljivi pri izlaganju potresnih pojedinosti fotografija ili izvješća o mučenju!

IV. DIO: NASTAVAK

Pozovite nekog iskusnog aktivistu iz lokalne podružnice Amnesty Internationala ili neke druge slične organizacije radi razmjene iskustava i pokretanja nove grupe/kampanje.

Srodna prava/područja daljnjeg istraživanja: pravo na život, smrtna kazna, ljudska sigurnost.

REFERENCE

Amnesty International News Service 102/99. 1999. Israel Supreme Court to Rule on Torture and the Holding of Hostages. AI Index: MDE 15/39/99, 25 May.

Amnesty International. 2001. *Creating a Torture Free World*. London: Amnesty International. Dostupno na adresi: [http://web.amnesty.org/ai.nsf/4e5be749f06b3e4880256af600687348/0f211018993b3f2e80256b0a004c486e/\\$FILE/POL3200201.pdf](http://web.amnesty.org/ai.nsf/4e5be749f06b3e4880256af600687348/0f211018993b3f2e80256b0a004c486e/$FILE/POL3200201.pdf)

Association for the Prevention of Torture (APT). August 2002. *Torture under International Law – Compilation of Standards*. Geneva: APT.

Burgers, J. Herman i Hans Danelius. 1988. *The United Nations Convention against Torture – A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Coyle, Andrew. 2002. *A Human Rights Approach to Prison Management – A Handbook for Prison Staff*. London: International Center for Prison Studies. Dostupno na adresi: http://www.kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/human_rights_prison_management.pdf

European Court of Human Rights. Case of Selmouni v France from 28 July 1999. Dostupno na adresi: <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/default.asp?Cmd=Query>

Evans, Malcolm D. i Rod Morgan. 1998. *Preventing Torture – A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman and*

Degrading Treatment or Punishment. Oxford: Oxford University Press.

Giffard, Camille. 2000. *The Torture Reporting Handbook*. Essex: Human Rights Center of the University of Essex.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2002. *Fact Sheet No. 4 “Combating Torture” of the Human Rights Fact Sheet series*. Geneva: OHCHR.

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. 1999. *Preventing Torture – A Handbook for OSCE Field Staff*. Warsaw: ODIHR. Dostupno na adresi: http://www.osce.org/odihr/documents/guidelines/preventing_torture/th_index.htm

Popovic, Sabina. 1999. *Torture, Consequences and Rehabilitation – Bosnia and Herzegovina : Manual*. Sarajevo: CTV.

UN Doc. A/55/290 from 11 August 2000. Interim Report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

UN Doc. A/56/156 from 3 July 2001. Report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

UN Doc. A/57/173 from 2 July 2002. Report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the question of torture and other

cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

UN Doc. CAT/C/XXVII/Concl.5 (Sadrži zaključke/komentare) from 23. November 2001. Conclusions and Recommendations of the Committee against Torture: Israel.

United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1984.

Walmsley, Roy. 2002. *Findings 166: World Prison Population List*. London: Home Office. Dostupno na adresi: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/r166.pdf>

Zamfara State of Nigeria Shari'a Penal Code Law from January 2000. Dostupno na adresi: <http://www.zamfaraonline.com/sharia/introduction.html>

DODATNE INFORMACIJE

Amnesty International USA:

<http://www.amnestyusa.org/stoptorture/>

Amnesty International: <http://www.amnesty.org/>

Association for the Prevention of Torture:

<http://www.ap.t.ch/>

Canadian Centre for Victims of Torture:

<http://www.icomm.ca/cccvt/about.html>

European Committee for the Prevention of Torture:

<http://www.cpt.coe.int/en/>

International Rehabilitation Council for Torture Victims:

<http://www.irct.org>

Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the question of torture:

<http://www.unhchr.ch/html/menu2/7/b/mtor.htm>

United Nations Committee against Torture (UNCAT):

<http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/cat.htm>

World Organisation against Torture:

www.omct.or